

AUDITORIUM 19/20 lezingenreeks

Home – There's no place like home

“Het **terugschroeven van ruimteconsumptie** manifesteert zich reeds een aantal jaar op verschillende schalen: van compacte steden en zelfvoorzienende stadswijken, over verdichtings- en inbreidingsstrategieën op schaal van het bouwblok, tot de collectivisering van het gebouw en haar materialisatie binnen circulaire processen. In de komende jaren zullen we deze ruimte echter moeten delen met een snelgroeiende bevolking. Tegen 2050 komt dit voor Vlaanderen alleen al neer op 450.000 extra huishoudens¹. Concreet betekent dit dat we steeds minder ruimte per persoon ter beschikking zullen hebben, om te wonen, werken en leven.

De collectieve ontdekking dat onze bronnen – waaronder de aarde, de ruimte, het land en zijn grondstoffen – eindig zijn, opende de laatste jaren het volgende debat: ‘Wie woont en werkt morgen waar en is daar dan nog wel plaats voor?’. Maar we stellen ons evenzeer de vraag: ‘**Hoe willen we morgen wonen**’? Niet alleen maatschappelijke uitdagingen, zoals de eerder vernoemde bevolkingsexplosie, manifesteren zich op ruimtelijk vlak. Ook de toenemende gezinsverdunding, vergrijzing en verzilvering en de groeiende diversiteit voeden het ruimtelijk vraagstuk.

De impact en implementatie hiervan op het architecturale landschap wordt steeds meer zichtbaar. Het is immers niet zo dat de ontdekking dat onze huidige consumptie van ruimte op zijn grenzen stoot, de (publiek of privaat geïnitieerde) ruimtelijke behoefte zelf ook vervalst. Architecten, stedenbouwkundigen en beleidsmakers kijken daarom steeds vaker naar wat **het bestaande patrimonium** te bieden heeft. Wat als ‘bouwen’ hierbij niet langer beschouwd wordt als noodzakelijk eindproduct? Wat als we nadenken over methoden om het bestaande weefsel te valoriseren, herstructureren en revitaliseren?

Naast reconversie en actualisatie van bestaande (woon)gebouwen wordt ook **het delen van ruimte** de laatste jaren naar voren geschoven als alternatief om efficiënter om te springen met ruimte. Waar vandaag de dag ‘bezit van’ beschouwd wordt als statussymbool, zal dit morgen ‘toegang tot’ moeten worden en dat geldt niet op z'n minst voor ruimte.² Politieke paradigma's zoals tijdelijk, maar ook meervoudig en breed ruimtegebruik, samenhuizen, wooncoöperatieven, deeleconomie en de bijhorende deelangst transformeerden de laatste jaren van jargon voor architecten, stedenbouwkundigen en onderzoekers tot marktbepalende/-genererende denkbeelden voor ontwikkelaars en burgers.

Hoe implementeren we deze begrippen in onze architectuur – morfologisch, planmatig en structureel? Hoe articuleert de architecturale representatie eigenheid binnen deze nieuwe deelmodellen? Welke verschuivingen brengt deze deelcultuur teweeg in de enige schakel die we niet

¹ Mabile, J. (Vlaams Bouwmeester). ‘De stadsrand herverkavelen: Wondelgem als casestudy voor verdicht wonen’ *Ruimte 39: Commons*, 2018, pp. 72-77

² Gebaseerd op RE-ST. *Pleidooi voor het niet-bouwen*, 1 oktober 2015

bereid zijn te delen, onze familiale sfeer, onze 'thuis'? Waarom gaat deze deeleconomie nog zo vaak gepaard met deelaangst? Als we steeds meer ruimte met elkaar zullen delen, wordt de beleving van dat kleine stukje dat we overhouden voor de huiselijke, familiale sfeer (de woonunit, de kamer) dan eens zo belangrijk?

De Verenigde Naties voorspelt dat tegen 2045 wereldwijd 6 miljard mensen in verstedelijkt gebied zullen wonen. Ter vergelijking: in 1950 waren dit slechts 746 miljoen mensen.³ Deze '**planetaire verstedelijking**' suggereert een verschuiving van (rand)stedelijke populaties van meer verspreide naar dichter bevolkte gebieden om te wonen, werken en leven. Hoe verwerven we een plek voor onszelf, een thuis, binnen de zoektocht naar een integraal duurzaam en draagkrachtig ruimtelijk model? Hoe neemt architectuur hierin zijn rol op als onderhandelaar, tussen de belangen van de stedeling enerzijds en de bewoner anderzijds?

De mondiale bevolkingsverplaatsing was nog nooit zo groot als in de 21^e eeuw. Ontwrichte politieke situaties, economische overleving, religieuze of etnische motieven en de strijd over grenzen resulteerde in een **wereldwijde thuisloosheid**. Waar in 1950 architect Frank Lloyd Wright suggereerde dat de haard het psychologische centrum is van het huis, de ultieme belichaming van het thuiskomen en de familiale sfeer, zal deze huiselijkheid zich vandaag de dag steeds meer voordoen in de vorm van fysieke of mentale herinneringen. 'Een plek voor jezelf' dient immers steeds vaker gevonden te worden binnen het publieke, het collectieve en vooral het tijdelijke. Kan ook binnen deze specifieke tak van de architectuur een vorm van huiselijkheid verworven worden of bestaat hierin het risico dat de architecturale representatie inwisselbaar of levenloos wordt?

Wat betekent het vandaag de dag om een stedeling, een burger te zijn in een maatschappij die de **conventionele notie van 'burgerschap'**⁴ in vraag stelt en ze tegelijkertijd uitbreidt. Deze vraag poneerde de Verenigde Staten van Amerika met 'Dimensions of Citizenship' op de Architectuur Biënnale van Venetië 2018. Burgerschap, vandaag, neemt verschillende dimensies aan – juridisch, sociaal en emotioneel – maar vindt ook in verschillende dimensies plaats – feitelijk én virtueel. Hoe kan architectuur deze veranderende notie van burgerschap beantwoorden, vormgeven en uitdrukken? Kan architectuur ingezet worden als middel om de alternatieven van morgen te visualiseren?

Deze lezingenreeks focust op **hedendaagse woonontwikkelingen en de impact op de stedelijke, architecturale, maatschappelijke en culturele notie van huiselijkheid en burgerschap**.

Verschillende schalen worden geëxploreerd: van de kleinste schakel 'de kamer', over de woonunit, architectuur en collectivisering tot het stedenbouwkundig inpassen van het architecturale ensemble in een dichtbebouwde stads- of dorpskern of net in een landschap. Van academisch en ontwerpend onderzoek tot 'het politieke debat' en de bouwpraktijk zelf. Op lokaal, Vlaams, Europees en globaal niveau." Curator Laura Meulemans

³ Keil, R. (2018). *Suburban Planet*, Polity Press: Cambridge, p. 3-4

⁴ Atkinson, N., Lui, A., & Zeiger, M. (2018). *On dimensions of citizenship*, via <http://dimensionsofcitizenship.org/essays/on-dimensions-of-citizenship/>